

**O‘ZBEK KOMMUNIKATIV MUHITIDA PRAGMATIK
BIRLIKLARNING ADRESAT ONGINI MODELLASHTIRISH
IMKONIYATLARI**

**ВОЗМОЖНОСТИ ПРАГМАТИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В
МОДЕЛИРОВАНИИ СОЗНАНИЯ АДРЕСАТА В УЗБЕКСКОЙ
КОММУНИКАТИВНОЙ СРЕДЕ**

**THE POSSIBILITIES OF PRAGMATIC UNITS IN MODELING THE
ADDRESSEE’S CONSCIOUSNESS IN THE UZBEK COMMUNICATIVE
ENVIRONMENT**

Abdullayeva Muslimaxon Ubaydulla qizi

Namangan davlat pedagogika instituti talabasi

E-mail: abdullayevamuslima34@gmail.com

Telefon: +998933653217

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek kommunikativ muhitida pragmatik birliklarning adresat ongini modellashtirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi nutq jarayonida so‘zlovchi tomonidan tanlanadigan murojaat, xushmuomalalik, modal, baholovchi, yumshatuvchi, bilvosita ta’sir ko‘rsatuvchi va emotsional birliklarning adresat idroki, munosabati, hissiy holati hamda javob reaksiyasiga qanday ta’sir qilishini aniqlashdan iborat. Maqolada adresat ongini modellashtirish tushunchasi so‘zlovchining nutqiy vositalar orqali suhbatdosh tasavvuri, bahosi, e’tibori, qabul qilish darajasi va kommunikativ xatti-harakatini ma’lum yo‘nalishga burish jarayoni sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotda tavsifiy, pragmatik, kognitiv-pragmatik, kontekstual va lingvokulturologik tahlil metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek kommunikativ muhitida “iltimos”, “marhamat”, “ruxsat bersangiz”, “o‘zingiz bilasiz”, “yaxshi bo‘lardi”, “aka”, “opa”, “ustoz”, “shekilli”, “to‘g‘risi”, “mayli” kabi birliklar adresat ongida hurmat, ishonch, ehtiyotkorlik, majburiyat, yaqinlik yoki masofa kabi tasavvurlarni shakllantiradi. Maqolada pragmatik birliklarning adresat ongini modellashtirishdagi kommunikativ, kognitiv va milliy-madaniy imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: pragmatik birlik, adresat ongi, modellashtirish, kommunikativ muhit, nutqiy ta’sir, kognitiv-pragmatik tahlil, yashirin ma’no, murojaat birliklari, xushmuomalalik, modal birlik, o‘zbek tili, nutqiy odob.

Аннотация: В данной статье анализируются возможности прагматических единиц в моделировании сознания адресата в узбекской коммуникативной среде. Цель исследования состоит в выявлении влияния обращений, единиц вежливости, модальных, оценочных, смягчающих, косвенно воздействующих и

эмоциональных средств, выбираемых говорящим в процессе речи, на восприятие, отношение, эмоциональное состояние и ответную реакцию адресата. В статье моделирование сознания адресата рассматривается как процесс направления восприятия, оценки, внимания, уровня принятия и коммуникативного поведения собеседника посредством речевых средств. В исследовании использованы описательный, прагмалингвистический, когнитивно-прагматический, контекстуальный и лингвокультурологический методы анализа. Результаты показывают, что в узбекской коммуникативной среде такие единицы, как “iltimos”, “marhamat”, “ruxsat bersangiz”, “o‘zingiz bilasiz”, “yaxshi bo‘lardi”, “aka”, “opa”, “ustoz”, “shekilli”, “to‘g‘risi”, “mayli”, формируют в сознании адресата представления об уважении, доверии, осторожности, обязанности, близости или дистанции.

Ключевые слова: прагматическая единица, сознание адресата, моделирование, коммуникативная среда, речевое воздействие, когнитивно-прагматический анализ, скрытый смысл, обращения, вежливость, модальная единица, узбекский язык.

Abstract: This article analyzes the possibilities of pragmatic units in modeling the addressee’s consciousness in the Uzbek communicative environment. The purpose of the research is to determine how address forms, politeness units, modal, evaluative, mitigating, indirectly influential and emotional units chosen by the speaker affect the addressee’s perception, attitude, emotional state and response. The article interprets modeling the addressee’s consciousness as the process of directing the interlocutor’s perception, evaluation, attention, acceptance and communicative behavior through speech means. Descriptive, pragmalinguistic, cognitive-pragmatic, contextual and linguocultural methods of analysis were used in the study. The results show that in the Uzbek communicative environment such units as “iltimos”, “marhamat”, “ruxsat bersangiz”, “o‘zingiz bilasiz”, “yaxshi bo‘lardi”, “aka”, “opa”, “ustoz”, “shekilli”, “to‘g‘risi”, and “mayli” form notions of respect, trust, caution, obligation, closeness or distance in the addressee’s consciousness.

Keywords: pragmatic unit, addressee’s consciousness, modeling, communicative environment, speech influence, cognitive-pragmatic analysis, hidden meaning, address forms, politeness, modal unit, Uzbek language.

KIRISH

Muloqot jarayoni faqat axborot almashishdan iborat emas. Har bir nutqiy harakatda so‘zlovchi adresatning e‘tiborini jalb qiladi, uning tasavvuriga ta’sir ko‘rsatadi, muayyan munosabatni shakllantiradi va kutilgan javob reaksiyasini yuzaga chiqarishga intiladi. Shu jihatdan til birliklari, ayniqsa pragmatik birliklar, adresat ongini modellashtirishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Nutqdagi har bir murojaat, iltimos, baho, modal ifoda, yumshatish vositasi yoki bilvosita ishora

suhbatdosh ongida ma'lum tasavvur va munosabat yaratadi.

Adresat ongini modellashtirish deganda so'zlovchining nutqiy vositalar orqali suhbatdosh idroki, hissiy holati, baholash mezonlari, javob reaksiyasi va kommunikativ harakatini ma'lum yo'nalishda shakllantirish jarayoni tushuniladi. Bu jarayon bevosita buyruq yoki ochiq ta'sir bilan emas, ko'pincha nozik pragmatik birliklar orqali amalga oshadi. Masalan, "Iltimos, shu masalani ko'rib chiqsangiz", "Ruxsat bersangiz, bir fikr bildirsam", "Buni boshqacharoq qilsak yaxshi bo'lardi" kabi ifodalar adresat ongida majburiyat emas, balki hurmatli taklif, ehtiyotkor iltimos yoki hamkorlik tasavvurini shakllantiradi.

O'zbek kommunikativ muhitida adresat ongini modellashtirish milliy nutqiy odob, hurmat, andisha, ijtimoiy masofa, yosh va maqomga e'tibor, suhbatdosh sha'nini saqlash kabi qadriyatlar bilan uzviy bog'liq. O'zbek nutqida so'zlovchi fikrini keskin bayon qilishdan ko'ra uni yumshoq, bilvosita, madaniy va kontekstga mos tarzda ifodalashga intiladi. Shu sababli pragmatik birliklar adresatga ta'sir ko'rsatishda nafaqat lisoniy, balki milliy-madaniy vazifa ham bajaradi [1].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy pragmatik lingvistik va kognitiv tilshunoslikda nutqiy ta'sir, adresat omili, kontekst, kommunikativ niyat, yashirin ma'no va diskursiv boshqaruv masalalari alohida o'rganilmoqda. O'zbek tilidagi pragmatik birliklarning adresat ongini modellashtirish imkoniyatlarini tahlil qilish milliy muloqot madaniyatining ichki mexanizmlarini, nutqiy odobning ta'sir kuchini va lisoniy birliklarning kognitiv-pragmatik vazifasini aniqlashga yordam beradi [2].

Tadqiqotning maqsadi o'zbek kommunikativ muhitida pragmatik birliklarning adresat ongini modellashtirish imkoniyatlarini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun murojaat birliklari, xushmuomalalik vositalari, modal birliklar, baholovchi birliklar, yumshatish shakllari va bilvosita ta'sir ifodalarining adresat idroki hamda javob reaksiyasiga ta'siri tahlil qilindi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Pragmatik lingvistik til birliklarining nutq jarayonidagi vazifasi, so'zlovchi niyati, adresatga ta'siri, kontekst va kommunikativ sharoit bilan bog'liq xususiyatlarini o'rganadi. Jahon tilshunosligida pragmatik yondashuv J. Austin, J. Searle, P. Grice, G. Leech, S. Levinson, P. Brown va S. Levinson kabi olimlar tadqiqotlarida shakllangan. Nutqiy akt nazariyasi, implikatura, xushmuomalalik strategiyasi va kommunikativ hamkorlik tamoyillari adresatga ta'sir masalasini tushunishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [3], [4], [5].

Kognitiv yondashuvda til inson tafakkuri, idroki, bilimlar tizimi va mental jarayonlari bilan bog'liq holda tahlil qilinadi. Nutqiy birliklar nafaqat ma'no bildiradi, balki adresat ongida ma'lum konsept, obraz, baho va munosabatni faollashtiradi. Shuning uchun pragmatik birliklarning ta'sir mexanizmini o'rganishda kognitiv-pragmatik yondashuv muhim ahamiyatga ega [6].

O'zbek tilshunosligida pragmatik ma'no, matn talqini, nutqiy odob, milliy

madaniyat va kommunikativ niyat masalalari Sh. Safarov, M. Hakimov, N. Mahmudov, D. Xudoyberganova, R. Qo'ng'urov, M. Yo'ldoshev kabi olimlar tomonidan yoritilgan. Sh. Safarov pragmlingvistikaning nazariy asoslarini, M. Hakimov matnning pragmatik talqinini, N. Mahmudov esa til va madaniyat munosabatini chuqur tahlil qilgan [1], [7], [8].

Mazkur maqolada tavsifiy metod yordamida adresat ongini modellashtirishda ishtirok etuvchi pragmatik birliklar tavsiflandi. Pragmlingvistik tahlil orqali so'zlovchi niyati, adresatga ta'sir, bilvosita ma'no va kommunikativ signal aniqlandi. Kognitiv-pragmatik tahlil pragmatik birliklarning adresat ongida qanday tasavvur, baho va munosabat hosil qilishini izohlashga xizmat qildi. Kontekstual tahlil esa bunday birliklarning turli nutqiy vaziyatlarda qanday ma'no kasb etishini aniqlash imkonini berdi. Lingvokulturologik yondashuv orqali ularning milliy qadriyatlar va nutqiy odob bilan bog'liqligi ko'rsatildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'zbek kommunikativ muhitida pragmatik birliklar adresat ongini bir necha yo'nalishda modellashtiradi. Bular e'tiborni yo'naltirish, hissiy fon yaratish, ijtimoiy maqomni belgilash, hurmat yoki masofa hissini shakllantirish, yashirin majburiyat hosil qilish, baholash mezonini o'zgartirish, javob reaksiyasini oldindan tayyorlash va kommunikativ muvozanatni saqlash kabi mexanizmlardan iborat.

Birinchi mexanizm — e'tiborni yo'naltirish mexanizmidir. Nutqda “qarang”, “eshiting”, “bir o'ylab ko'ring”, “diqqat qiling”, “shuni hisobga olsak” kabi birliklar adresat ongini muayyan axborotga qaratadi. Bu birliklar faqat murojaat yoki buyruq emas, balki adresatning idrok jarayonini boshqaruvchi pragmatik vositalardir. Masalan, “Bir o'ylab ko'ring, bu yo'l ham qulay” ifodasida so'zlovchi adresatni ma'lum qarashni qabul qilishga tayyorlaydi.

Ikkinchi mexanizm — hissiy fon yaratish mexanizmidir. “Azizim”, “jonim”, “bolam”, “aka”, “opa”, “ustoz” kabi murojaat birliklari adresat ongida iliqlik, hurmat, yaqinlik yoki ehtirom hissini uyg'otadi. Bunday birliklar nutqning asosiy mazmunini yumshatadi va adresatni ijobiy ruhiy holatga olib kiradi. Masalan, “Ustoz, bir maslahat bersangiz” ifodasi oddiy savoldan ko'ra kuchliroq hurmat va ishonch signalini beradi [9].

Uchinchi mexanizm — ijtimoiy maqomni belgilash mexanizmidir. O'zbek tilida murojaat birliklari suhbatdoshning yoshi, tajribasi, ijtimoiy mavqeyi va munosabat darajasini ko'rsatadi. “Domla”, “ustoz”, “otaxon”, “onaxon”, “xonim”, “janob” kabi birliklar orqali adresat ongida o'ziga nisbatan ehtirom ko'rsatilayotgani haqidagi tasavvur shakllanadi. Bu esa muloqotning keyingi rivojiga bevosita ta'sir qiladi.

To'rtinchi mexanizm — xushmuomalalik orqali qabul qilish darajasini oshirish mexanizmidir. “Iltimos”, “marhamat”, “ruxsat bersangiz”, “ma'qul ko'rsangiz”, “agar imkon bo'lsa” kabi birliklar adresat ongida talab yoki buyruqni yumshoqroq qabul

qilishga sharoit yaratadi. Masalan, “Hujjatni bugun yuboring” gapi buyruq sifatida qabul qilinishi mumkin, “Iltimos, hujjatni bugun yuborsangiz” ifodasi esa hurmatli iltimos sifatida talqin qilinadi. Bu yerda pragmatik birlik adresatning psixologik qarshiligini kamaytiradi [10].

Beshinchi mexanizm — yashirin majburiyat hosil qilish mexanizmidir. Ayrim pragmatik birliklar bevosita buyruq bermasdan, adresat ongida muayyan harakatni bajarish zarurati haqidagi tasavvurni hosil qiladi. Masalan, “Eshik ochiq qolibdi” gapi yuzaki jihatdan xabar bo‘lsa-da, kontekstda “eshikni yoping” degan yashirin topshiriqni anglatadi. “Bu masalani bugun hal qilsak yaxshi bo‘lardi” ifodasi ham taklif ko‘rinishida bo‘lsa-da, amalda bajarilishi kutilayotgan harakatni bildiradi.

Oltinchi mexanizm — baholash mezonini shakllantirish mexanizmidir. “To‘g‘risi”, “aslida”, “afsuski”, “yaxshiyam”, “har qalay”, “baribir” kabi birliklar adresat ongida voqelikka nisbatan muayyan baho hosil qiladi. Masalan, “Afsuski, bu qaror kutilgan natijani bermadi” ifodasida adresat voqeani salbiy baholashga yo‘naltiriladi. “Yaxshiyam, vaqtida yetib keldik” ifodasida esa voqea ijobiy natija sifatida talqin qilinadi.

Yettinchi mexanizm — ehtiyotkorlik va noaniqlik orqali javob reaksiyasini boshqarish mexanizmidir. “Balki”, “ehtimol”, “shekilli”, “chamasi”, “menimcha”, “nazdimda” kabi modal birliklar so‘zlovchining fikrini qat’iy hukm emas, balki ehtiyotkor mulohaza sifatida ko‘rsatadi. Bu adresat ongida qarshi fikr bildirish imkonini saqlab qoladi va muloqotda keskinlikni kamaytiradi. Masalan, “Menimcha, bu variant qulayroq” ifodasi “Bu variant eng to‘g‘ri” degan qat’iy gapdan yumshoqroq qabul qilinadi.

Sakkizinchi mexanizm — bilvosita ta’sir orqali qarorni yo‘naltirish mexanizmidir. O‘zbek muloqotida so‘zlovchi adresatga o‘z fikrini majburlashdan ko‘ra uni ma’lum xulosaga olib kelishga intiladi. “O‘zingiz bilasiz, lekin bu yo‘l xavfsizroq”, “Shoshilmasak ham bo‘ladi”, “Yana bir maslahatlashib olsak” kabi ifodalar adresat ongida qaror qabul qilish jarayonini yo‘naltiradi. Bu yerda so‘zlovchi o‘z niyatini ochiq buyruq shaklida emas, balki bilvosita pragmatik signal orqali bildiradi.

Pragmatik birliklarning adresat ongini modellashtirish imkoniyatlarini quyidagi jadvalda ko‘rsatish mumkin:

Pragmatik birlik turi	Misollar	Adresat ongida hosil bo‘ladigan tasavvur	Kommunikativ vazifa
Murojaat birliklari	aka, opa, ustoz, domla, xonim	hurmat, yaqinlik, ijtimoiy maqom	muloqotni madaniy boshlash

Pragmatik birlik turi	Misollar	Adresat ongida hosil bo'ladigan tasavvur	Kommunikativ vazifa
Xushmuomalalik birliklari	iltimos, marhamat, ruxsat bersangiz	ehtiyor, yumshoqlik, qabul qilishga tayyorlik	talab yoki iltimosni yumshatish
Modal birliklar	balki, shekilli, menimcha, ehtimol	ehtiyotkorlik, noaniqlik, ochiq muhokama	keskinlikni kamaytirish
Baholovchi birliklar	afsuski, yaxshiyam, to'g'risi	ijobiy yoki salbiy baho	adresat bahosini yo'naltirish
Bilvosita ifodalar	eshik ochiq qolibdi, o'ylab ko'rsak	yashirin topshiriq yoki maslahat	harakatga undash
Yumshatish birliklari	yaxshi bo'lardi, ma'qul ko'rsangiz	madaniy ehtiyotkorlik	tanqid yoki taklifni yumshatish
Yakunlovchi birliklar	mayli, xo'p, bo'пти	rozilik, murosa yoki istaksiz qabul	muloqotni yakunlash yoki davom ettirish

Jadvaldan ko'rinadiki, pragmatik birliklar adresat ongida bevosita ma'no bilan bir qatorda qo'shimcha kommunikativ tasavvurlarni ham shakllantiradi. Ular orqali adresat o'ziga nisbatan qanday munosabat bildirilayotganini, qanday harakat kutilayotganini va nutqiy vaziyatda qanday javob berishi kerakligini anglaydi.

O'zbek kommunikativ muhitida adresat ongini modellashtirishning yana bir muhim jihati milliy-madaniy kodlar bilan bog'liq. O'zbek nutqida "aka", "opa", "ustoz", "bolam", "qizim", "o'g'lim" kabi birliklar nafaqat shaxsni ataydi, balki o'zaro munosabat modelini ham yaratadi. Masalan, "aka" deb murojaat qilish notanish kishini ham ijtimoiy jihatdan yaqinroq va hurmatli suhbatdosh sifatida ko'rsatadi. Bu adresat ongida ishonch va yumshoqlik hissini hosil qiladi [11].

Oilaviy diskursda pragmatik birliklar tarbiyaviy ta'sir vositasi sifatida ishlaydi. Masalan, ota-onaning "Darsingni qilib qo'ysang yaxshi bo'lardi" degan gapi oddiy maslahat emas, balki farzand ongida majburiyat va mas'uliyat tuyg'usini shakllantiruvchi bilvosita pragmatik vositadir. "Bolam, bunday qilmaganing ma'qul" ifodasida esa mehr va tanbeh birgalikda keladi. Bu birliklar orqali adresat ongida tanqid emas, tarbiyaviy maslahat modeli shakllanadi.

Ta'limiy diskursda "ustoz", "marhamat", "fikringizni bildiring", "bir o'ylab ko'ring" kabi birliklar o'quvchi yoki talabani faol fikrlashga undaydi. O'qituvchi tomonidan ishlatilgan pragmatik birliklar ta'lim jarayonida faqat axborot berish uchun emas, balki o'quvchi ongida ishonch, qiziqish, savolga tayyorlik va muloqotga ochiqlikni shakllantirish uchun xizmat qiladi.

Rasmiy diskursda esa pragmatik birliklar institutsional masofa va madaniy tartibni saqlaydi. "Hurmatli", "iltimos", "maqsadga muvofiq", "tavsiya etiladi", "ko'rib chiqishingiz so'raladi" kabi birliklar adresat ongida rasmiy majburiyat, ehtirom va mas'uliyat hissini uyg'otadi. Bunday birliklar buyruqni rasmiy-uslubiy shaklda yumshatib, uni qabul qilishni osonlashtiradi.

Raqamli diskursda ham pragmatik birliklarning adresat ongini modellashtirish imkoniyatlari kengaymoqda. Telegram, Instagram, Facebook kabi platformalarda "iltimos", "rahmat", "uzr", "aka", "opa", "ustoz", "ko'rib qo'ying", "javob kutaman" kabi birliklar yozma-digital muloqotda munosabat va ta'sir yaratadi. Ba'zan bitta emoji, qisqa "mayli" yoki "xo'p" javobi ham adresat ongida sovuqlik, rozilik, norozilik yoki istaksiz qabul ma'nosini hosil qilishi mumkin.

Muhokamalardan kelib chiqib aytish mumkinki, pragmatik birliklar adresat ongini modellashtirishda uch asosiy vazifani bajaradi. Birinchisi — kognitiv vazifa: adresat idroki va tasavvurini yo'naltirish. Ikkinchisi — emotsional vazifa: adresatda ijobiy yoki salbiy hissiy fon yaratish. Uchinchisi — kommunikativ vazifa: adresatning javob reaksiyasi va nutqiy harakatini boshqarish. Bu uch vazifa o'zaro bog'liq holda o'zbek kommunikativ muhitining murakkab pragmatik tizimini tashkil etadi.

XULOSA

O'zbek kommunikativ muhitida pragmatik birliklar adresat ongini modellashtirishda muhim lisoniy va kommunikativ vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ular so'zlovchining niyatini, munosabatini, bahosini, ehtiyotkorligini va adresatdan kutilayotgan javob reaksiyasini bevosita yoki bilvosita shaklda ifodalaydi. Murojaat birliklari, xushmuomalalik shakllari, modal birliklar, baholovchi vositalar, yumshatish ifodalari va bilvosita ta'sir birliklari adresat ongida muayyan tasavvur, hissiy fon va kommunikativ yo'nalish yaratadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pragmatik birliklar adresat ongini e'tiborni yo'naltirish, hissiy fon yaratish, ijtimoiy maqomni belgilash, qabul qilish darajasini oshirish, yashirin majburiyat hosil qilish, baholash mezonini shakllantirish va javob reaksiyasini boshqarish orqali modellashtiradi. Bu jarayon o'zbek nutqiy madaniyatida hurmat, andisha, ehtiyotkorlik, murosas va suhbatdosh sha'nini saqlash kabi qadriyatlar bilan uzviy bog'liq.

O'zbek muloqotida adresat ongini modellashtirish ko'pincha bevosita buyruq yoki ochiq ta'sir orqali emas, balki yumshoq pragmatik birliklar orqali amalga oshadi. Bu holat o'zbek kommunikativ xulqining milliy-madaniy xususiyatlarini ko'rsatadi. Ayniqsa, "iltimos", "marhamat", "ruxsat bersangiz", "menimcha", "balki", "yaxshi

bo'lardi", "o'zingiz bilasiz" kabi birliklar adresat idrokiga nozik ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, pragmatik birliklarning adresat ongini modellashtirish imkoniyatlarini o'rganish o'zbek pragmatolingvistikasi, kognitiv tilshunoslik, diskurs tahlili va nutq madaniyati uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega. Kelgusida ushbu mavzuni oilaviy muloqot, badiiy matn, ta'limiy diskurs, rasmiy nutq va raqamli kommunikatsiya materiallari asosida chuqurroq tadqiq etish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Safarov Sh. Pragmatolingvistika. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 286 b.
2. Hakimov M. O'zbek tilida matnning pragmatik talqini: filologiya fanlari doktori dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2001. – 48 b.
3. Austin J.L. How to Do Things with Words. – Oxford: Oxford University Press, 1962. – 167 p.
4. Searle J.R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 1969. – 203 p.
5. Grice H.P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts. – New York: Academic Press, 1975. – P. 41–58.
6. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – Jizzax: Sangzor, 2006. – 92 b.
7. Hakimov M., Gaziyeva M. Pragmatolingvistika asoslari. – Farg'ona: Klassik, 2020. – 160 b.
8. Mahmudov N. Til va madaniyat. – Toshkent: O'zbekiston, 1992. – 96 b.
9. Qo'ng'urov R., Begmatov E., Tojiyev Y. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. – 160 b.
10. Brown P., Levinson S.C. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 345 p.
11. Xudoyberganova D. Matnning antropotsentrik tadqiqi. – Toshkent: Fan, 2013. – 136 b.
12. Yo'ldoshev M. Badiiy matn lingvopoetikasi. – Toshkent: Fan, 2008. – 160 b.
13. Mahmudov N. Til tilsimi tadqiqi. – Toshkent: Mumtoz so'z, 2017. – 176 b.
14. Levinson S.C. Pragmatics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – 420 p.
15. Leech G. Principles of Pragmatics. – London: Longman, 1983. – 250 p.